

**MOGUĆNOSTI PERSPEKTIVNIJEG
EKONOMSKOG RAZVOJA REGIONA
UNAPREĐENJEM KVALITETA SMEŠTAJNIH
KAPACITETA DUNAVSKE BICIKLISTIČKE RUTE**

**OPPORTUNITIES FOR MORE PERSPECTIVE
ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGION BY
IMPROVING THE QUALITY OF
ACCOMMODATION FACILITIES – THE „DANUBE
CYCLE ROUTE” CASE STUDY**

Aleksandra Vujko¹

Visoka poslovna škola strukovnih studija

Tamara Gajić²

Visoka poslovna škola strukovnih studija

Marko Petrović³

Geografski institut „Jovan Cvijić“ Srpske akademije nauka i umetnosti

Miloš Dragosavac⁴

Visoka poslovna škola strukovnih studija

Sažetak

„Dunavska biciklistička ruta“ spaja različitih ljude, različite kulture i tradicije, ali mogla bi da pruži i više od toga. Unapređenjem kvaliteta smeštajnih kapaciteta ove Rute na deonici Bijelo Brdo (Hrvatska) - Petrovaradin (Srbija), mogla bi se ojačati prekogranična saradnja između Srbije i Hrvatske koja bi kao posledicu imala direktan uticaj na ekonomiju obe zemlje. To posebno s toga što ovom Rutom prođe hiljade stranih turista-biciklista. Cilj rada je bio da se analizom postojećeg stanja kvaliteta odabranih smeštajnih kapaciteta Rute na pomenutoj relaciji projektuje čitav niz mera za unapređenje ciklo-turizma, a samim tim da se ukažu mogućnosti za produktivniji ekonomski razvoj. Metodologija koja se u radu koristila bili su modifikovani

¹ Vladimira Perića – Valtera, 21000 Novi Sad, Telefon: +381 64 9142645, E-mail: aleksandravujko@yahoo.com

² Vladimira Perića – Valtera, 21000 Novi Sad, E-mail: tamara_gajic@yahoo.com

³ Đure Jakšića, 11000 Beograd, E-mail: marko_d_petrovic@yahoo.com

⁴ Vladimira Perića – Valtera, 21000 Novi Sad, E-mail: dragosavac.vps@gmail.com

EuroGites standardi kvaliteta i terensko istraživanje u kome su učestvovali strani turisti-biciklisti iz osam zemalja. Na svom proputovanju Rutom biciklisti su imali zadatak da analiziraju kvalitet smeštajnih kapaciteta Rute na deonici Bijelo Brdo – Petrovaradin, primenom modifikovane EuroGites metode, a potom su se njihovi odgovori koristili za izvođenje zaključaka.

Ključne reči: turizam, smeštajni kapaciteti, Dunavska biciklistička ruta, EuroGites standardi, privreda

Summary

The Danube Cycle Route connects countries, various cultures and traditions and has favourable trends in the development of tourism in the region. Improving the quality of accommodation capacity supply of the Route in the section Bijelo Brdo (Croatia) - Petrovaradin (Serbia), might strengthen cross-border cooperation between Croatia and Serbia, which would result in a direct impact on tourism and the economy of both countries. This is especially because this route passes thousands of foreign tourists-cyclists. The aim of this study was to design a series of measures to improve the cycle tourism and consequently that indicate opportunities for productive economic development. The methodology used in the work were modified EuroGites quality standards and field research with the participation of foreign tourists cyclists from eight countries. On his way on the Route cyclists were asked to analyze the quality of accommodation capacities on the aforementioned relation, using the modified EuroGites methods, and then their responses were used for drawing conclusions.

Keywords: Tourism, Accommodation Facilities, Danube Cycle Route, EuroGites standards, economy

1 Uvod

Biciklizam je danas postao veoma atraktivna sportsko-rekreativna aktivnost koja zaokuplja milione neposrednih učesnika (Matthew, 2009; Vujko & Gajić, 2014). Bilo da je reč o takmičarskom sportu (profesionalnom ili amaterskom), ekstremnom ili rekreativnom biciklizmu, njegova uloga u turizmu može biti od izuzetnog značaja. Kvalitet turističkog prostora namenjen biciklističkom turizmu može se oceniti prilikom vožnje kroz njega, a ti koji procenju su uvek potrošači (ciklo-turisti), i to pre svega kroz satisfakciju putevima, turističkom signalizacijom, turističkim kartama i vodičima, smeštajnim kapacitetima, domaćinima i slično. Početna tačka „Dunavske biciklističke rute“ nalazi se u Nemačkoj, a zatim prolazi kroz Austriju, Slovačku, Mađarsku, Hrvatsku, Srbiju, Rumuniju, Bugarsku i na kraju Ukrajinu. Od izvora Dunava do Crnog mora, ruta je dugačka tačno 2875 km. Deo koji prolazi kroz Srbiju je dug 667 km i kreće od Bačkog brega kod Mađarske granice, pa prateći Dunav dolazi do Bregova (bugarska granica). Dužina glavne Dunavske biciklističke rute kroz Srbiju podeljena je u 7 etapa. Deo koji prolazi kroz Hrvatsku je dug 136 km i kreće od Udvara na granici sa Mađarskom i ide sve do Iloka na granici sa Srbijom. Dužina

glavne Dunavske biciklističke rute kroz Hrvatsku podeljena je u 6 etapa. Predmet istraživanja bio je deo Rute koji prolazi kroz Vukovarsko-sremsku županiju (Hrvatska), te se preko graničnog prelaza Ilok, nastavlja kroz delove Bačke i Srema (Srbija). Pomenuti prostor proteže se od Bijelog Brda do Petrovaradina u dužini od oko 120 km i njime su obuhvaćene sve atrakcije vukovarsko-sremsko-bačke ravnice. O značaju prostora govori i aktuelan projekat „Unapređenje međunarodne dunavske biciklističke rute – Cycling Danube“ koji predstavlja projekat finansiran sredstvima Evropske komisije iz Programa IPA II komponente za prekograničnu saradnju Hrvatska-Srbija. Cilj projekta je razvoj rekreativnog turizma u istočnoj Slavoniji i Autonomnoj Pokrajini Vojvodini. Istraživanje je bilo fokusirano na glavnu hipotezu da je kvalitet usluga na posmatranoj destinaciji lošijeg stepena, ali da bi se nizom korektivnih mera mogle sprovesti aktivnosti kojima bi se unapredile one usluge koje ne ispunjavaju određene kriterijume. To bi dalje impliciralo pozitivne efekte u oblasti turizma i uopšte ekonomije i privrede regeiona. Ciljevi rada bili su razvoj međunarodnog cikloturizma u cilju ekonomskog prosperiteta Srbije i Hrvatske, kao i podizanje svesti o biciklu kao ekološki prihvatljivom prevoznom sredstvu, te promocija ove biciklističke regije. Stoga su ciljne grupe ispitanika bili strani turisti koji su se, tokom svoje vožnje Rutom, našli i na pomenutoj deonici. Imajući u vidu značaj koji „Dunavska biciklistička ruta“ ima i može da ima na ekonomiju obe države (Vujko & Gajić, 2014), zadaci istraživanja bili su sledeći: istražiti stanje kvaliteta dva reprezentativna smeštajna objekta na deonici te oceniti njihov ukupan značaj za razvoj prostora. Osim toga autori su postavili i određene podhipoteze podhipoteze: h1- smeštajni kapaciteti nisu opremljeni u na tradicionalan način i ne predstavljaju reprezentativne objekte svoje okoline; h2- smeštajni kapaciteti vode računa o životnoj sredini i posluju u skladu sa osnovnim principima održivosti; h3- smeštajni kapaciteti duž Rute imaju dobre prilaze za bicikliste i imaju adekvatnu putnu signalizaciju; h4- zaposleni u smeštajim objektima komuniciraju na stranom jeziku; h5 – biciklista se u smeštajnom kapacitetu oseća sigurno i zaštićeno.

2 Pregled literature

Sportsko-rekreativni turizam zaokuplja um i predstavlja formu meditacije koja širi spektar pristupa i rešenja problema (Tuppen, 2000; Wasche & Woll, 2010; Hudson et al. 2010; Vujko et al. 2013; Vujko & Gajić, 2014). Aktivnosti koje se tom prilikom upražnjavaju predstavlja način borbe protiv stresa i pri tome pozitivno deluje na zdravlje i fizičku kondiciju. Ali postoji i još čitav niz pozitivnih uticaja koje sportsko-rekreativni turizam može imati na zdravlje savremenog čoveka: utiče na samopoštovanje, samopouzdanje, i mnoge druge pozitivne predstave o sebi i svetu koji nas okružuje. No, ni to nije sve. Pored mnogobrojnih psihičkih, sportsko-rekreativni turizam ima i mnogobrojne uticaje na biohemijske mehanizme u našim telima. Stručnjaci odgovorno tvrde da je fizička aktivnost najbolji lek (Weed, 2001; Gibson, 2004; Stokes, 2006; Lynch & Morrison, 2007; Weed, 2008; Wasche & Woll, 2010; Weed, 2011; Vujko & Plavša, 2011). Dakle, za biciklistički turizam možemo reći reći da je specifičan oblik turizma u kome su sportsko-rekreativni motivi osnovni motivi putovanja i boravka na destinaciji. Biciklistički turizam podrazumeva bavljenje turista biciklizmom sa ciljem zadovoljenja potrebe za kretanjem, igrom,

aktivnim odmorom, rekreacijom, razonodom i drugo. Sagledavajući biciklizam u kontekstu zdravog načina života, aktivnog odmora i rekreacije, uočava se širok programski obuhvat koji doprinosi razvoju turizma i turističkih destinacija (Simonsen & Jorgenson, 1998; Ritchie & Hall, 1999; Hayward, 2001; Hudson, 2003; Weed & Bull, 2004; Torkildsen, 2005; Weed, 2008; Matthew, 2009; Vujko & Plavša, 2011; Vujko, 2011). Pojam turističke destinacije najčešće se vezuje za određeni geografski prostor na kome je moguće iskusiti različite oblike doživljaja (Botti et al. 2008; Cracolici & Nijkamp, 2009; Vujko et al. 2013). Dunavska biciklistička ruta kao staza koja je deo šireg koncepta razvojnih regionalnih projekata GTZ u četiri zemlje, Hrvatskoj, Rumuniji, Bugarskoj i Srbiji, posebno je važna za ukupan razvoj turizma i turističke ponude, kao i za bliže povezivanje podunavskih regiona u ovim zemljama, čiji turistički kapaciteti posebno oni vezani za veliku evropsku reku, i dalje nisu dovoljno iskorišćeni.

3 Metodologija istraživanja

Podaci prikupljeni istraživanjem dobijeni su direktnim ispitivanjem primenom modifikovane EuroGites metode. Evropska federacija za agroturizam i seoski turizam (EuroGites) je predložila jedinstvene standarde za procenu kvaliteta smeštajnih jedinica u ruralnom prostoru (eng. EuroGites Quality Assessment Standards – Rural Accomodation). Godine 2013. federacija je brojala 35 profesionalnih organizacija iz 28 evropskih zemalja (uključujući i Srbiju), koje su nudile izbor od oko 100.000 objekata za smeštaj turista u ruralnim prostorima. Kriterijumi uspostavljenih standarda su grupisani u pet klastera: opremljenost, okruženje, usluge u smeštajnoj jedinici i njenoj okolini (<15 km), nematerijalni aspekti (ambijent, privatnost, pažnja o detaljima) i bezbednost (Petrović, 2014). Uzorak su činili DBR biciklisti različitog pola kojih je bilo 175 iz osam zemalja, a primenom odgovarajućih istraživačkih instrumenata, obuhvaćene su promenljive koje su se pre svega ticale njihovog mišljenja o kvalitetu dva izabrana smeštajna kapaciteta na deonice Bijelo Brdo – Petrovaradin. Istraživanje je sprovedeno u toku 2013. godine od strane autora rada, u saradnji sa privatnim gazdinstvom za seoski turizam „Savić“ iz Bijelog Brda (Hrvatska), i privatnim gazdinstvom za seoski turizam „Kovač“ iz Bačkog Petrovca (Srbija), kao i Biciklističkim savezom Vojvodine sa sedištem u Novom sadu (Srbija). Polazna osnova od koje se u radu pošlo bila je pretpostavka da je učesnicima DBR-a kvalitet smeštajnih kapaciteta Rute veoma važan, a da na pozitivnu ocenu kvaliteta utiče: opremljenost, okruženje, usluge u smeštajnoj jedinici i njenoj okolini (<15 km), nematerijalni aspekti (ambijent, privatnost, pažnja o detaljima) i bezbednost. Ispitanici su tokom letnjeg perioda (jun-septembar) registrovani u prostorijama za smeštaj gazdinstva za seoski turizam „Savić“, a zatim su nastavljali svoj put do gazdinstva „Kovač“ i dalje do Petrovaradina (Srbija). U proces ispitivanja ušli su samo strani ispitanici koji su tokom vožnje po Ruti nameravali da iz Hrvatske pređu u Srbiju. Ispitanicima je objašnjeno da će im se u Petrovaradinu postavljati određena grupa pitanja, tako da su unapred bili zamoljeni da obrate pažnju na svaki detalj Rute, naravno, u cilju njenog unapređenja. U okviru analize uzete su u obzir dve kategorije varijabli: nezavisne i zavisne varijable. U prvom delu rezultata izvršena je obrada i analiza nezavisnih promenljivih ankete: pola, zemlje porekla, starosti ispitanika i

broja biciklista koji voze pojedinačno ili u grupi. U drugom delu rezultata izvršena je obrada i analiza zavisnih promenljivih. Varijable korištene tom prilikom odnosile su se na ocenu kvaliteta smeštajnih kapaciteta na deonici Bijelo Brdo – Petrovaradin sa pretpostavkom da se dobijeni podaci mogu projektovati i na sve druge deonice u Srbiji i Hrvatskoj. Klaster 1 (opremljenost agroturističkih smeštajnih jedinica) ticao se autentičnosti i tradicionalnosti agroturističkih smeštajnih jedinica, gde su glavni kriterijumi fokusirani na enterijerske segmente, po pitanju tehničko-tehnoloških, sanitarno-higijenskih, organizacionih i prostornih aspekata smeštajnih jedinica. Opremljenost u ovom slučaju podrazumeva aspekte od stila gradnje objekata, dekorisanja i očuvanosti objekata, preko veličine, dimenzija i sadržaja u sobama, do prisustva i opremljenosti toaleta, grejanja i klimatizacije svih prostorija u kojim borave gosti (Petrović, 2014; Petrović et al. 2015). Klaster 2 (okruženje agroturističkih smeštajnih jedinica) odnosio se na bližu i dalju okolinu smeštajne jedinice. Fokus je stavljen na spoljašnjim uticajima (prirodnim i antropogenim), nivou očuvanosti okolnog ruralnog okruženja, s akcentom na kulturnom nasleđu i očuvanim prirodnim potencijalima u okolini. U ovom klasteru posebno je važno isticanje društvene odgovornosti i odgovornosti prema lokalnom okruženju i životnoj sredini od strane domaćina, kao i neophodnost savetovanja sa lokalnim zainteresovanim učesnicima (drugi domaći proizvođači hrane, pića i napitaka, trgovci, zanatlije, turistički vodiči i sl.). Klaster 3 (usluge u agroturističkoj smeštajnoj jedinici i njenoj okolini do 15 km) ticao se prilaza do same smeštajne jedinice. Klaster 4 (posvećenost gostu, privatnost i ambijent u agroturističkoj smeštajnoj jedinici) ticao se komunikativnih i psiholoških aspekata na relaciji odnosa domaćina prema gostima. U ovom bloku kriterijuma naznačena je važnost komunikativnih veština domaćina, iskazivanje prijatne dobrodošlice, dostupnost domaćina tokom boravka gostiju, kao i poznavanje ciljnih, stranih jezika iz zemalja odakle dolazi većina turista. U protivno, preporučuje se dobro znanje engleskog jezika, kao dominantnog svetskog jezika. Poslednji, klaster 5 (bezbednost u smeštajnim jedinicama) baziralo se na sigurnosnim uslovima kroz koje objekat treba proći. Među tim kriterijumima ističu se: tehnički, zdravstveno-higijenski, pravni, rezervacioni i drugi kriterijumi. Ispitanici su odgovarali ocenama 1-5, pri čemu je (1) potpuno se ne slažem; (2) delimično se ne slažem; (3) nemam mišljenje (4) delimično se slažem; (5) potpuno se slažem.

4 Rezultati i diskusija

Istraživanje je bilo otvorenog tipa što je podrazumevalo neodređen broj anketnih listića, odnosno da se sprovodilo u određenom vremenskom periodu (jun – septembar 2013. godine) bez prethodno utvrđenog broja turista, a samim tim i broja anketnih listića. Ukupan broj ciklo turista koji su bili deo istraživanja bio je 175. Najveći procenat ispitanika dolazio je iz Holandije, njih 28 (16%) i Austrije 27 (15,4%). Sve ostale zemlje su bile podjednako zastupljene, a najmanje njih bilo je iz Slovenije 16 (9,1%) i Švajcarske 15 (8,6%). Što se tiče starosne strukture posetilaca anketiranjem je obučeno 101 (57,7%) muške populacije i 67 (38,3%) žena. Najveći procenat njih tačnije 64,6% je starosne dobi od 25 do 49 godina, zatim 12,0% od 50 do 65 godina, a najmanji procenat učesnika je starosne dobi do 15 godina (5,1%), zatim od 15 do 24 godine (9,7%), te preko 65 godina njih 7,6%. Što se tiče broja članova u grupi,

interesantno je da je najviše ispitanika bilo u grupi od po dva člana (62,3%), a najmanje njih je išlo u grupi od više od tri biciklista (7,4), kao i jedan biciklista (8%). Ispitanika u grupi od po tri biciklista bilo je 20,6%.

TABELA 1: ZEMLJA ODAKLE BICIKLISTA DOLAZI

		Broj	Procenat
Zemlja odakle biciklista dolazi	Nemačka	18	10,3
	Slovenija	16	9,1
	Francuska	23	13,1
	Austrija	27	15,4
	Poljska	23	13,1
	Holandija	28	16,0
	Norveška	21	12,0
	Švajcarska	15	8,6
	Ukupno	171	97,7
Nedostaje		4	2,3
Ukupno		175	100,0

Nakon obrade podataka koji su se odnosili na nezavisne promenjive, u daljem radu urađena je obrada i analiza zavisnih promenjivih. Poređenja u odgovorima su vršena u odnosu na zemlju porekla ispitanika. Isto tako, ispitanici su odgovarali na ista pitanja kada su bili u oba smeštajna objekta, gazdinstvu „Savić“ u Hrvatskoj i gazdinstvu „Kovač“ u Srbiji.

TABELA 2. KLASTER 1 (OPREMLJENOST SMEŠTAJNOG KAPACI-TETA „SAVIĆ“)

		Objekat „Savić“ je tradicionalno, autentično opremljen?					Ukupno
		Potpun o se ne slažem	Delimično se ne slažem	Nemam mišljenje	Delimično o se slažem	Potpuno se slažem	
Zemlja odakle biciklista dolazi?	Nemačka	11	1	5	1	0	18
		6,4%	,6%	2,9%	,6%	,0%	10,5%
	Slovenija	6	4	4	1	1	16
		3,5%	2,3%	2,3%	,6%	,6%	9,4%
	Francuska	11	7	3	1	1	23
		6,4%	4,1%	1,8%	,6%	,6%	13,5%
	Austrija	13	4	9	1	0	27
		7,6%	2,3%	5,3%	,6%	,0%	15,8%
	Poljska	10	6	7	0	0	23
		5,8%	3,5%	4,1%	,0%	,0%	13,5%
Holandija	10	11	7	0	0	28	
	5,8%	6,4%	4,1%	,0%	,0%	16,4%	
Norveška	9	8	4	0	0	21	
	5,3%	4,7%	2,3%	,0%	,0%	12,3%	
Švajcarska	8	3	4	0	0	15	

	4,7%	1,8%	2,3%	,0%	,0%	8,8%
Ukupno	78	44	43	4	2	171
	45,6%	25,7%	25,1%	2,3%	1,2%	100,0%

TABELA 3. KLASITER 1 (OPREMLJENOST SMEŠTAJNOG KAPACITETA „KOVAC“)

		Objekat „Kovač“ je tradicionalno, autentično opremljen?					Ukupno
		Potpuno se slažem	Delimično se slažem	Nemam mišljenje	Delimično se slažem	Potpuno se slažem	
Zemlja odakle biciklista dolazi?	Nemačka	9	8	1	0	0	18
		5,3%	4,7%	,6%	,0%	,0%	10,5%
	Slovenija	5	10	1	0	0	16
		2,9%	5,8%	,6%	,0%	,0%	9,4%
	Francuska	13	5	5	0	0	23
		7,6%	2,9%	2,9%	,0%	,0%	13,5%
	Austrija	10	6	7	2	2	27
		5,8%	3,5%	4,1%	1,2%	1,2%	15,8%
	Poljska	9	9	3	1	1	23
		5,3%	5,3%	1,8%	,6%	,6%	13,5%
	Holandija	15	7	4	2	0	28
		8,8%	4,1%	2,3%	1,2%	,0%	16,4%
	Norveška	11	6	3	1	0	21
		6,4%	3,5%	1,8%	,6%	,0%	12,3%
	Švajcarska	9	3	3	0	0	15
		5,3%	1,8%	1,8%	,0%	,0%	8,8%
Ukupno		81	54	27	6	3	171
		47,4%	31,6%	15,8%	3,5%	1,8%	100,0%

Ruralni smeštaj treba da ponudi autentičan i originalni karakter. Tradicionalna sela treba da uključuju tradicionalnu arhitekturu tog određenog područja, kombinovanu sa lokalnim narodnim radinostima, lokalne gastronomije i aktivnostima u slobodno vreme tipičnim za seoske područja, a sve u cilju da se istakne najbolje iz seoskog života kroz održivi razvoj seoskog turizma. Posmatrajući tabele 2 i 3 može se zaključiti da smeštajni kapaciteti nisu opremljeni na tradicionalan način i ne predstavljaju reprezentativne objekte svoje okoline, čime je potvrđena podhipoteza h1. Naime, posmatrajući tabelu 2 može se uočiti da je najviše ispitanika odgovorilo da objekat „Savić“ uopšte nije autentično opremljen u smislu tradicionalnih vrednosti, te da je u pitanju savremena porodična kuća pretvorena u smeštajni kapacitet (45,6%). Slični rezultati dobijeni su i analizom odgovora biciklista koji su boravili u objektu „Kovač“ (47,4%).

TABELA 4. KLASITER 2 (OKRUŽENJE SMEŠTAJNOG KAPACITETA „SAVIĆ“)

		Objekat „Savić“ je odgovoran prema životnoj sredini?					Ukupno
		Potpuno se slažem	Delimično se slažem	Nemam mišljenje	Delimično se slažem	Potpuno se slažem	

Zemlja odakle biciklista dolazi?	Nemačka	3 1,8%	2 1,2%	3 1,8%	10 5,8%	0 .0%	18 10,5%
	Slovenija	0 .0%	2 1,2%	4 2,3%	9 5,3%	1 .6%	16 9,4%
		Francuska	1 .6%	2 1,2%	7 4,1%	11 6,4%	2 1,2%
	Austrija	2 1,2%	7 4,1%	4 2,3%	11 6,4%	3 1,8%	27 15,8%
		Poljska	4 2,3%	2 1,2%	3 1,8%	10 5,8%	4 2,3%
	Holandija	2 1,2%	4 2,3%	6 3,5%	13 7,6%	3 1,8%	28 16,4%
		Norveška	0 .0%	2 1,2%	5 2,9%	13 7,6%	1 .6%
	Švajcarska	0 .0%	3 1,8%	4 2,3%	8 4,7%	0 .0%	15 8,8%
		Ukupno	12 7,0%	24 14,0%	36 21,1%	85 49,7%	14 8,2%

TABELA 5. KLASITER 2 (OKRUŽENJE SMEŠTAJNOG KAPACITETA „KOVAC“)

		Objekat „Kovač“ je odgovoran prema životnoj sredini?					Ukupno
		Potpuno se slažem	Delimično se slažem	Nemam mišljenje	Delimično se slažem	Potpuno se slažem	
Zemlja odakle biciklista dolazi?	Nemačka	1 .6%	9 5,3%	2 1,2%	3 1,8%	3 1,8%	18 10,6%
	Slovenija	1 .6%	2 1,2%	3 1,8%	8 4,7%	2 1,2%	16 9,4%
		Francuska	1 .6%	5 2,9%	7 4,1%	9 5,3%	1 .6%
	Austrija	3 1,8%	4 2,4%	8 4,7%	12 7,1%	0 .0%	27 15,9%
		Poljska	2 1,2%	2 1,2%	7 4,1%	11 6,5%	0 .0%
	Holandija	0 .0%	3 1,8%	9 5,3%	14 8,2%	2 1,2%	28 16,5%
		Norveška	1 .6%	0 .0%	7 4,1%	8 4,7%	5 2,9%
	Švajcarska	0 .0%	0 .0%	3 1,8%	8 4,7%	4 2,4%	15 8,8%
		Ukupno	9 5,3%	25 14,7%	46 27,1%	73 42,9%	17 10,0%

Planovi održivog razvoja su efikasno odgovaranje na probleme ljudi, zajednica i privatnog sektora i promovisanje ruralnog razvoja i ekološke zaštite. Dobro isplanirane funkcionalne veze u organizaciji života i rada, optimalni higijenski uslovi i poseban estetski doživljaj u simbiozi čoveka i prirode – ključne su opšte karakteristike tradicionalne arhitekture и предуслов су одрживости сеоског

домаћинства. S obzirom na to da održivost ima više značenja i sadržaja, za konkretnu zajednicu je održivo ono što: omogućuje trajan ekonomski rast i razvoj, socijalnu prihvatljivost, odnos i meru ekonomskog i socijalnog razvoja usklađuje prema ekološkim kapacitetima i što je politički prihvatljivo (može biti predmet dogovora u zvaničnim institucijama). Posmatrajući tabela 4 i 5 može se zaključiti da si smeštajni kapaciteti samo delimično odgovorni prema životnoj sredini jer su se većina ispitanika biciklista smeštenih u oba objekata samo delimično složila sa postavljenom konstatacijom, čime je podhipoteza h2 samo delimično potvrđena.

TABELA 6. KLASER 3 (USLUGE U SMEŠTAJNOM KAPACITETU „SAVIĆ“ I NJEGOVOJ OKOLINI DO 15 KM)

			Objekat „Savić“ ima adekvatan prilaz za bicikle i dobro je obeležen putokazima?			
			Nemam mišljenje	Delimično slažem se	Potpuno se slažem	Ukupno
Zemlja odakle biciklista dolazi?	Nemačka	1	15	2	18	
		,6%	8,8%	1,2%	10,5%	
	Slovenija	0	12	4	16	
		,0%	7,0%	2,3%	9,4%	
	Francuska	1	18	4	23	
		,6%	10,5%	2,3%	13,5%	
	Austrija	1	20	6	27	
		,6%	11,7%	3,5%	15,8%	
	Poljska	1	15	7	23	
		,6%	8,8%	4,1%	13,5%	
	Holandija	2	13	13	28	
		1,2%	7,6%	7,6%	16,4%	
Norveška	1	13	7	21		
	,6%	7,6%	4,1%	12,3%		
Švajcarska	0	11	4	15		
	,0%	6,4%	2,3%	8,8%		
Ukupno			7	117	47	171
			4,1%	68,4%	27,5%	100,0%

TABELA 7. KLASER 3 (USLUGE U SMEŠTAJNOM KAPACITETU „KOVAČ“ I NJEGOVOJ OKOLINI DO 15 KM)

			Objekat „Kovač“ ima adekvatan prilaz za bicikle i dobro je obeležen putokazima?			
			Nemam mišljenje	Delimično slažem se	Potpuno se slažem	Ukupno
Zemlja odakle biciklista dolazi?	Nemačka	4	8	6	18	
		2,3%	4,7%	3,5%	10,5%	
	Slovenija	0	6	10	16	
,0%		3,5%	5,8%	9,4%		
Francuska	0	11	12	23		

	,0%	6,4%	7,0%	13,5%
Austrija	1	14	12	27
	,6%	8,2%	7,0%	15,8%
Poljska	0	11	12	23
	,0%	6,4%	7,0%	13,5%
Holandija	1	13	14	28
	,6%	7,6%	8,2%	16,4%
Norveška	1	7	13	21
	,6%	4,1%	7,6%	12,3%
Švajcarska	0	8	7	15
	,0%	4,7%	4,1%	8,8%
Ukupno	7	78	86	171
	4,1%	45,6%	50,3%	100,0%

Za razvoj biciklističkog turizma od posebnog značaja su ulaganja u infrastrukturu. Ukupna seoska infrastruktura (saobraćajne komunikacije, PTT-mreža, vodovod i kanalizacija) značajan je faktor koji utiče na izgradnju i razvoj turističkog privređivanja. Bez saobraćajnica koje turistima obezbeđuju udoban dolazak na određite putovanja, nema uslova za turizam, ni za biciklistički turizam. Poželjno je da biciklističke steze budu posebno opremljene, sa parkiralištima, stajalištima i vidikovcima, kao i servisima različitih profila uslužnih delatnosti (benzinske pumpe, automehaničarski servisi, moteli, restorani, dragstori, apoteke, menjačnice, turističko-informativni biroi, itd), kao i da na njima saobraćaj bude dobro organizovan po principima tačnosti, bezbednosti i efikasnosti. Posmatrajući tabeli 6 i 7 može se zaključiti da smeštajni kapaciteti oba objekta imaju dobru putnu infrastrukturu i da su dobro obeleženi, čime je potvrđena podhipoteza h3.

TABELA 8. KLASER 4 (POSVEĆENOST GOSTU U SMEŠTAJNOM KAPACITETU „SAVIĆ“)

		Objekat „Savić“ ima osoblje sposobno za komunikaciju na stranom jeziku?				Ukupno
		Potpuno se slažem	Delimično se ne slažem	Nemam mišljenje	Delimično se slažem	
Zemlja odakle biciklista dolazi?	Nemačka	14	2	1	1	18
		8,2%	1,2%	,6%	,6%	10,5%
	Slovenija	10	4	1	1	16
		5,8%	2,3%	,6%	,6%	9,4%
	Francuska	11	8	4	0	23

	6,4%	4,7%	2,3%	,0%	13,5%
Austrija	10	13	2	2	27
	5,8%	7,6%	1,2%	1,2%	15,8%
Poljska	11	8	4	0	23
	6,4%	4,7%	2,3%	,0%	13,5%
Holandija	18	8	1	1	28
	10,5%	4,7%	,6%	,6%	16,4%
Norveška	12	5	3	1	21
	7,0%	2,9%	1,8%	,6%	12,3%
Švajcarska	7	6	2	0	15
	4,1%	3,5%	1,2%	,0%	8,8%
Ukupno	93	54	18	6	171
	54,4%	31,6%	10,5%	3,5%	100,0%

TABELA 9. KLASITER 4 (POSVEĆENOST GOSTU U SMEŠTAJNOM KAPACITETU „KOVAC“)

		Objekat „Kovač“ ima osoblje sposobno za komunikaciju na stranom jeziku?				Ukupno
		Potpuno se slažem	Delimično se ne slažem	Nemam mišljenje	Delimično se slažem	
Zemlja odakle biciklista dolazi?	Nemačka	9	5	4	0	18
		5,3%	2,9%	2,3%	,0%	10,5%
	Slovenija	6	6	4	0	16
		3,5%	3,5%	2,3%	,0%	9,4%
	Francuska	7	12	4	0	23
		4,1%	7,0%	2,3%	,0%	13,5%
	Austrija	16	8	3	0	27
		9,4%	4,7%	1,8%	,0%	15,8%
	Poljska	11	11	1	0	23
		6,4%	6,4%	,6%	,0%	13,5%
	Holandija	17	7	2	2	28
		9,9%	4,1%	1,2%	1,2%	16,4%
	Norveška	10	6	5	0	21
		5,8%	3,5%	2,9%	,0%	12,3%
	Švajcarska	6	8	1	0	15
		3,5%	4,7%	,6%	,0%	8,8%
Ukupno		82	63	24	2	171
		48,0%	36,8%	14,0%	1,2%	100,0%

Motivacija i zadovoljstvo zaposlenih postaju osnov savremene organizacije. Kada je u pitanju preduzeće u kome su radnici i vlasnici, kao u posmatranom slučaju, naglasak se stavlja na aktivno upravljanje sopstvenim potencijalima. Dakle, u kontekstu unapređenja ljudskog faktora kao osnovni faktor se uzima mogućnost

komunikacije na jeziku gosta. Pri tome se posebno insistira na zadovoljstvu gosta, kao značajnom pokazatelju ukupne radne efikasnosti. Posmatrajući tabele 8 i 9 može se zaključiti da smeštajni kapaciteti oba objekta nemaju adekvatno osoblje koje je u stanju da aktivno komunicira na jeziku gosta, čime je opovrgnuta podhipoteza h4.

TABELA 10. KLASITER 5 (BEZBEDNOST U SMEŠTAJNOM KAPACITETU „SAVIĆ“)

		Objekat „Savić“ vodi računa o zaštiti potrošača?					Ukupno
		Potpuno se ne slažem	Delimično se ne slažem	Nemam mišljenje	Delimično se slažem	Potpuno se slažem	
Zemlja odakle biciklista dolazi?	Nemačka	4 2,3%	2 1,2%	3 1,8%	6 3,5%	3 1,8%	18 10,5%
	Slovenija	0 ,0%	0 ,0%	4 2,3%	9 5,3%	3 1,8%	16 9,4%
	Francuska	0 ,0%	0 ,0%	5 2,9%	15 8,8%	3 1,8%	23 13,5%
	Austrija	0 ,0%	0 ,0%	5 2,9%	17 9,9%	5 2,9%	27 15,8%
	Poljska	0 ,0%	1 ,6%	2 1,2%	13 7,6%	7 4,1%	23 13,5%
	Holandija	1 ,6%	0 ,0%	3 1,8%	21 12,3%	3 1,8%	28 16,4%
	Norveška	1 ,6%	0 ,0%	2 1,2%	18 10,5%	0 ,0%	21 12,3%
	Švajcarska	0 ,0%	1 ,6%	1 ,6%	12 7,0%	1 ,6%	15 8,8%
	Ukupno	6 3,5%	4 2,3%	25 14,6%	111 64,9%	25 14,6%	171 100,0%

TABELA 11: KLASITER 5 (BEZBEDNOST U SMEŠTAJNOM KAPACITETU „KOVAC“)

		Objekat „Kovač“ vodi računa o zaštiti potrošača?					Ukupno
		Potpuno se ne slažem	Delimično se ne slažem	Nemam mišljenje	Delimično se slažem	Potpuno se slažem	
Zemlja odakle biciklista dolazi?	Nemačka	0 ,0%	0 ,0%	1 ,6%	13 7,6%	4 2,3%	18 10,5%
	Slovenija	0 ,0%	0 ,0%	2 1,2%	11 6,4%	3 1,8%	16 9,4%
	Francuska	0 ,0%	1 ,6%	7 4,1%	13 7,6%	2 1,2%	23 13,5%
	Austrija	2 1,2%	0 ,0%	7 4,1%	16 9,4%	2 1,2%	27 15,8%

Poljska	0	2	5	12	4	23
	,0%	1,2%	2,9%	7,0%	2,3%	13,5%
Holandija	0	2	9	8	9	28
	,0%	1,2%	5,3%	4,7%	5,3%	16,4%
Norveška	0	0	9	7	5	21
	,0%	,0%	5,3%	4,1%	2,9%	12,3%
Švajcarska	0	0	6	4	5	15
	,0%	,0%	3,5%	2,3%	2,9%	8,8%
Ukupno	2	5	46	84	34	171
	1,2%	2,9%	26,9%	49,1%	19,9%	100,0%

Poslovna etika ima svoje dve osnovne dimenzije ispoljavanja i manifestovanja, a to su kolektivna, grupna etika i etika pojedinca. Kolektivna etika uključuje etičke postupke u poslovnim odlukama rukovodstva i menadžmenta kompanija koje se odnose na spoljašnje subjekte i okruženje, ali i etičke odnose unutar samih kompanija. Na drugoj strani, pojedinac koji ne poseduje elementarne principe lične poslovne etike, i ima deficit ukupnih moralnih standarda, uvek je spreman da izvrši prevaru, da stavi svoje lične interese iznad kolektivnih, zakonskih, iznad normi običajnog poslovnog morala i ljudskog odnosa, kao i da naruši poslovnu klimu i atmosferu (Ross 2004; Vujko & Gajić, 2014). Uvidom u tabele 10 i 11 može se zaključiti da posmatrani objekti uglavnom vode računa o zaštiti porošača, čime je potvrđena podhipoteza h5.

5 Zaključak

Biciklisti spadaju u red veoma poželjnih turista jer se kreću prevoznim sredstvom koje ne zagađuje okolinu. Imajući u vidu da biciklističko tržište Evrope predstavlja tržište u porastu, jasna je neophodnost standardizacije što većeg broja etapa Rute. Dunavska biciklistička ruta (DBR) kroz Srbiju i Hrvatsku nosi oznaku Eurovelo 6, što znači da se nalazi na trasi Atlantik - Crno more Evropske biciklističke federacije (www.dunavskastrategija.rs; www.ciklonaut.com). Postoji predviđanje da bi Evropski biciklistički turizam mogao ostvariti dobit od 14 milijardi £ u roku od 20 godina. Jedan od prioriteta razvoja će biti širenje mreže biciklističkih puteva EuroVelo i težnja da se stvori mreža kojom bi se mogle obići sve zemlje Evropske unije. Biciklistička putovanja, gde je biciklizam glavni motiv putovanja i osnovni oblik transporta, tokom 2015. godine su činila čak 2-4% od ukupnih putovanja u nekim evropskim zemljama, a predviđeno je da se taj broj udvostruči i utrostruči u narednim decenijama (Cope & Doxford, 1998). Kvalitet je danas, u uslovima izražene konkurencije, postao jedan od ključnih faktora opstanka na tržištu (Robinson et al. 1978; Kotter & Schlesinger, 1991; Cooper, 2000; Jan, 2002; Vujko et al. 2013). Zadovoljni ciklo turisti predstavljali bi dugoročni izvor prihoda kako za Srbiju tako i za Hrvatsku. Jedan od načina za to bilo bi kroz pozitivnu propagandu koju bi vršili, čime bi uticali na nove, potencijalne ciklo-turiste, ali i ponovnim vraćanjem u destinaciju. Njihovo zadovoljstvo uticalo bi i na umrežavanje brojnih drugih destinacija, čime bi se i sama Ruta postepeno proširivala. Jedno je međutim sigurno, razvoj biciklističkog turizma na nekoj turističkoj destinaciji imao bi dugoročne pozitivne ekonomske efekte koji bi u mnogome doprineli oživljavanju ruralnih

sredina i zadržavanju mladih na selima (Vujko / Gajić, 2015). Ciklo turisti nisu samo prosti prolaznici, oni uživaju u svakom ponuđenom doživljaju i uvek se rado vraćaju u destinacije na kojima su sve njihove potrebe bile zadovoljene. Koristi od razvoja ciklo turizma bi bile dalekosežnije nego što to trenutno izgleda, a podjednako bi se razvijali i prirodni i kulturni resursi. Upoznavanje kulturnih znamenitosti bilo bi moguće posetama znamenitih mesta, muzeja i drugih objekata kulture koje bi unapred bile organizovane i koje bi se nalazile u kartama i vodičima kao mesta od značaja za posetu. Ubrzo bi se razvila i materijalna baza turizma prilagođena ciklo turistima tako da bi ovakva vrsta turizma u budućnosti donela brojne koristi i promene čitavoj regiji.

Zahvalnost: Istraživanje je podržano od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (Br. III 47007) .

6 Popis literature

- Botti, L., Peypoch, N. & Solonandrasana, B. (2008). Time and tourism attraction. *Tourism Management*, 29, 594–596.
- Cooper, L. (2000) Strategic marketing planning for radically new products. *Journal of Marketing*, 64(1), 1–15.
- Cope, A. M. & Doxford, D. (1998). Visitor Monitoring of the C2C Cycle Route 1997. University of Sunderland School of Environment.
- Cracolici, M. F & Nijkamp, P. (2009). The Attractiveness and competitiveness of tourist destinations: a study of Southern Italian regions. *Tourism Management*, 30(3), 336–344.
- Gibson, H. (2004). Moving beyond the ‘what is and who’ of sport tourism to understanding why. *Journal of Sport Tourism*, 9(3), 247–265.
- Hayward, P. (2001). *Leisure and Tourism*. Oxford: Heinemann GNVQ Intermediate.

- Hudson, S. (2003). *Sport and adventure tourism*. Binghamton: The Haworth Press, Inc.
- Hudson, S., Hinch, T., Walker, G. & Simpson, B. (2010). Constraints to Sport Tourism: A Cross-Cultural Analysis. *Journal of Sport and tourism*, 15(1), 71–88.
- Jan, Y. (2002) A three-step matrix method for strategic marketing management, *Marketing. Intelligence and Planning*, 20(5), 269–272.
- Kotter, J. & Schlesinger, L. (1991). Choosing strategies for change. *Harvard Business Review*, 57(2), 24–29.
- Lynch, P. & Morrison, A. (2007). The role of networks. In E.J. Michael (Ed.), *Micro-clusters and Networks. The Growth of Tourism* (pp. 43–62). Amsterdam: Elsevier.
- Matthew, L. (2009). Reinventing the Wheel: A Definitional Discussion of Bicycle Tourism. *Journal of Sport & Tourism*, 14(1), 5–23.
- Petrović, D. M. (2014). *Kvalitet agroturizma Vojvodine i njegov uticaj na stavove lokalnog stanovništva*. Neobjavljena doktorska disertacija, Univerzitet u Novom Sadu, prorodno-matematički fakultet.
- Petrović, M. D., Gagić, S., Bjeljic, Ž., Demirović, D. i Simat, K. (2015). Primena EuroGites standarda za procenu kvaliteta usluga u agroturizmu. U Zborniku *SITCON - Singidunum International Tourism Conference* (str. 229–236). Beograd: Univerzitet Singidunum.
- Ritchie, B. W. & Hall, C. M. (1999). Bicycle tourism and regional development: A New Zealand case study. *Anatolia: An international journal of tourism and hospitality research*, 10(2), 89–112.
- Robinson, S., Hichens, R. & Wade, D. (1978). The directional policy matrix-tool for strategic planning. *Long Range Planning Journal*, 11, 8–15.
- Ross, F. G. (2004). Ethics, trust and expectations regarding the treatment of disabled staff within a tourism/hospitality industry context. *International Journal of Hospitality Management*, 23(5), 523–544.
- Simonsen, P. & Jorgenson, B. (1998). *Cycle tourism: an economic and environmental sustainable form of tourism?* Research Centre of Bornholm: Unit of Tourism Research.
- Stokes, R. (2006). Network-based strategy making for events tourism. *European Journal of Marketing*, 40(5/6), 682–695.
- Torkildsen, G. (2005). *Leisure and recreation management* (5th edn). Abingdon: Routledge.
- Tuppen, J. (2000). The restructuring of winter sports resorts in the French Alps: problems, processes and policies. *International Journal of Tourism Research*, 2(5), 327–344.
- Vujko A. & Gajić T. (2014). Opportunities for tourism development and cooperation in the region by improving the quality of supply - The „Danube Cycle Route“ Case Study. *Economic research*, 27(1), 847–860.

- Vujko, A. & Plavša, J. (2011). Networking of Fruška Gora lakes tourist offer through system of cycle paths: Case study sot, Bruje and Moharač Serbia. *Turizam*, 15(1), 1–10.
- Vujko, A. (2011), Fruška gora i vršačke planine – sadašnje i buduće destinacije sportsko-rekreativnog turizma. Neobjavljena doktorska disertacija, Univerzitet u Novom Sadu, prirodno-matematički fakultet.
- Vujko, A. i Gajić, T. (2015). Mogućnosti ravnomernijeg turističkog razvoja uz pretpostavke pozitivnijeg uticaja na ekonomski sektor. *Anali poslovne ekonomije*, 12, 32–47.
- Vujko, A. Plavša J. & Ostojić, N. (2013). Impact of the „Danube cycling route” on the development of cycling tourism in Serbia. *Polish Journal of Sport and Tourism*, 20(3), 95–104.
- Wasche, H. & Woll A. (2010). Regional Sports Tourism Networks: A Conceptual Framework. *Journal of Sport and tourism*, 15(3), 191–214.
- Weed, M. & Bull, C. (2004). *Sports tourism: participants, policy and providers*. Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Weed, M. (2001). Towards a model of cross-sectoral policy development in leisure: The case of sport and tourism. *Leisure Studies*, 20(2), 125–141.
- Weed, M. (2008). Sport tourism experience. *Journal of Sport and Tourism*, 13, 1–4.
- Weed, M. (2011). Methodology and Method in Sport & Tourism. *Journal of Sport and tourism*, 16(2), 101–103.